tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland: Jaargang 9 2 ● 2010

Hazen tussen duin en dijk

Jasja Dekker

Foto: Bert Pijs

Tekening: Jos Zwarts.

Iedereen kent de haas: in de lente vrolijk rammelend in de weilanden, of in de winters diep ineengedoken op de akker. Hazen komen in vrijwel heel Noord-Holland voor: vanaf de duinen tot aan de polders aan het IJsselmeer.

Hazen zijn overwegend in de vooravond en 's nachts actief, maar in het voorjaar en in de zomer ook wel in de schemering en overdag. Ze eten grassen (winter), kruiden (zomer) en akkerbouwproducten zoals graan, maïs, klaver en aardappelen. Hazen houden zich normaal schuil in een 'hazenleger', een zelf gegraven, ondiep kuiltje in de grond. Met wat geluk kunnen we ze ook in de winter in het open veld zien. Hazen zijn vrijwel overal in Noord-Holland aan te treffen (zie kaartje oppagina 8).

Vergadering

De haas staat bekend als een solitair dier. Ze leven meestal alleen in een eigen territorium, waarbij de territoria van verschillende individuen elkaar raken of overlappen. Hazen treffen elkaar echter toch regelmatig, waarbij ze soms ook groepsgewijs foerageren. Dat gebeurt vooral in de winter: dan zijn de velden kaler, en vallen de hazen bij roofdieren meer op. Door in een groep te eten voelen ze zich veiliger.
Een wat vreemd en nog niet helemaal begrepen fenomeen is dat van de hazenvergadering: daarbij zit of ligt een aantal hazen in een kring. Er wordt niet gerammeld, of gegeten, maar gewoon gezeten. Een van die vergaderingen werd gezien in Zwaanshoek: in een strook weiland lagen 8 hazen in een ring, open en bloot, midden op de dag! Waarom ze dat doen is nog onbekend. Mogelijk is het een manier om predatoren te verwarren: als die naderen, en de hazen vliegen allemaal een andere kant op, kunnen veel predatoren moeilijk kiezen.
In het voorjaar wordt er 'geram- ▶

Jonge hazen. Foto: Sim Broekhuizen.

Kaartje: Waarnemingen van 1998-2008 van de haas in Noord-Holland. De afwezigheid van waarnemingen in de meest noordelijke delen van het veenweidegebied is waarschijnlijk het gevolg van gebrek aan waarnemers in deze regio.

Foto: Jelger Herder.

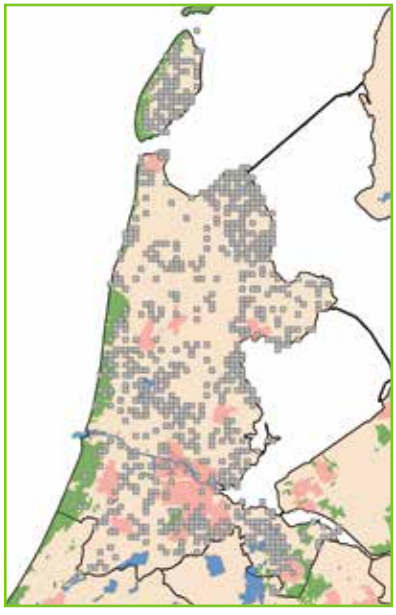

meld'. Groepjes hazen, soms wel vijf bij elkaar, springen tegen elkaar op en maken boksende bewegingen tijdens de paartijd. Mannetjes vechten zo met elkaar om de gunst van een vrouwtje. De vrouwtjes willen niet altijd en houden dan de mannetjes ook met boksende bewegingen van het lijf.

Jonge hazen

Jonge hazen worden tussen eind januari en oktober geboren. Na een draagtijd van ongeveer zes weken worden 1 tot 5 jonge haasjes geboren. Pasgeboren haasjes zijn volledig behaard en hebben de ogen open. Al na één of enkele dagen verlaten ze de geboorteplek. Ze komen daar echter elke dag, drie kwartier na zonsondergang, weer terug. De moeder komt meestal een kwartiertje later om ze te zogen, totdat de haasjes ongeveer een maand oud zijn. Als u dus een jonge haas vindt, is deze niet door de moeder verlaten!
Een hazenmoeder krijgt tot 3 nesten, en gemiddeld 11 jongen per jaar. Dat is behoorlijk veel, maar het aantal jongen dat zelf weer tot voortplanten komt is, door de hoge sterfte onder jonge hazen, klein.

Trend

Het gaat niet zo goed met de hazen in Nederland. Weliswaar zijn er in absoluut aantal nog heel veel hazen, maar dat aantal neemt wel af. Dat blijkt uit het monitoringsnetwerk dat de Zoogdiervereniging en SOVON uitvoeren in opdracht van de Gegevensautoriteit. In dat onderzoek tellen broedvogeltellers van SOVON op vaste plekken, op vaste tijden, naast vogels ook de zoogdieren die ze zien. Dat doen ze al sinds 1997. Door elk jaar meermaals op dezelfde plek op dezelfde manier te tellen, krijg je een mooie reeks van telgegevens. Met die gegevens berekenen het Centraal Bureau voor Statistiek samen met de Zoogdiervereniging de trend in hazenpopulaties. Ook wordt er een index berekend: daarbij wordt het startjaar op 100 gesteld, en worden de tellingen van elk jaar met dat startjaar vergeleken.
In de laatste 12 jaren lijkt de populatie met zo'n 30 procent te zijn afgenomen (zie de grafiek). Dat gebeurt overigens niet alleen in Nederland: in heel Europa namen hazen de afgelopen decennia in aantal af. Opvallend genoeg is de haas in Noord-Holland fluctuerend in aantal, maar wel stabiel.
De oorzaak van de landelijke achteruitgang ligt mogelijk in een combinatie van ziekte en parasieten en de schaalvergroting en intensivering in de landbouw. Door schaalvergroting en intensivering wordt het voedselaanbod eentoniger, waardoor ziekten en parasieten mogelijk eerder en sterker kunnen toeslaan, bij de dieren zelf en hun nakomelingen.
Steeds groter wordende landbouwmachines zorgen ervoor dat volwassen of jonge hazen makkelijker slachtoffer worden. Daarbij vond de laatste 20 jaar, door de warmere voorjaren en grotere mestgift, het eerste maaironde steeds vroeger in het voorjaar plaats. In vergelijking met de jaren tachtig valt de eerste maaironde twee tot drie weken vroeger. Dat heeft als resultaat dat de haasjes uit de vroegste worpen vaker uitgemaaid zullen worden. Mogelijk is dat ook de reden dat de trend in Noord-Holland stabiel is en niet negatief, zoals de landelijke trend. In veel graslanden in

● Foto: Piet Munsterman.

● Figuur 2. De aantalsveranderingen van de haas in Nederland en Noord-Holland. Bron: Netwerk Ecologische Monitoring (Zoogdiervereniging, SOVON en CBS).

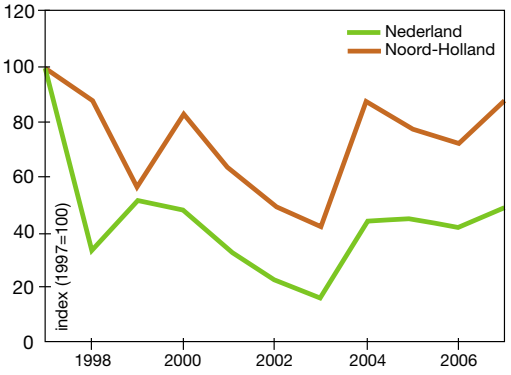

Noord-Holland doen agrariërs in samenwerking met vrijwilligersorganisaties aan weidevogelbeheer. Daarbij worden bijvoorbeeld perceelsranden of andere delen van een grasland overgeslagen bij de eerste maaibeurten, wordt er van binnen naar buiten gemaaid, en wellicht worden er ook meer wildredders gebruikt. Dergelijke maatregelen zorgen voor minder sterfte onder hazen.
Helaas liggen er in vergelijkbare regio's, zoals de weidegebieden van Friesland, onvoldoende plots om een betrouwbare trend te berekenen. We kunnen de twee provincies dus niet vergelijken, en er is sinds de jaren tachtig geen gericht onderzoek meer gedaan aan de haas. Dus het blijft helaas speculeren waarom de haas in sommige delen van Nederland minder achteruit gaat dan in andere. En dat is jammer, want nu kunnen we er niet achter komen wat de reden is van de gunstige omstandigheden voor de haas in Noord-Holland.

Tel mee!

In het kader van het project Zoogdieratlas.nl worden in Nederland alle in het wild levende zoogdieren in kaart gebracht. Zo wordt na verloop van tijd duidelijk waar de verschillende zoogdieren, van spitsmuis tot otter, voorkomen en of bepaalde soorten hun gebied hebben kunnen uitbreiden of juist zien krimpen. Dat is niet alleen interessant om te weten, maar ook nuttig voor de bescherming van deze dieren. Hoe meer mensen hun waarnemingen van zoogdieren doorgeven hoe vollediger het beeld wordt. Dat is heel eenvoudig op telmee.nl: u meldt zich aan, klikt op een kaart waar u het dier zag, en kiest de soort uit een lijst. Dus ziet u een haas, ergens tussen duin en dijk, geef die door en laat hem meetellen!

Jasja Dekker
Zoogdiervereniging
Postbus 6531
6503 CA Nijmegen
email:
jasja.dekker@zoogdiervereniging.nl

Literatuur

● HUBER, JOHAN, 2004. Heer Lampe. De Europese Haas in Nederland. Koninklijke Vermande, Den Haag.

Nawoord redactie

De verspreidingskaart van de haas in bijgaand artikel vertoont nog grote leemten. In grote delen van onze provincie, met name boven het Noordzeekanaal worden hazen nog regelmatig gezien. Misschien profiteren ze van het relatief kleinschalige landschap met een afwisseling tussen akkers en grasland. De redactie steunt graag de oproep om alle hazenwaarnemingen naar de auteur op te sturen. Alleen dan kan duidelijkheid worden verkregen over het voorkomen en eventuele bedreigingen. We hebben al vaker gezien, dat een 'algemene' soort zo maar ineens in problemen komt. Een volledig overzicht van het voorkomen van de haas is een eerste middel om mogelijke veranderingen snel te signaleren en eventuele maatregelen voor te stellen.